

Janovo.

Spisal Vladimir Levstik.

I.

Jakop Jan je zravnal brzojavko, naznanjajočo mu, da leži oče na smrtni postelji, sedel k mizi v svoji siromašni sobici ter se zamislil nad seboj. Turobna vest ga je vznemirjala manj od nejevolje, ker si je moral priznati, da ga klic svojcev k bolnemu roditelju nikakor ne navdaja s čustvi, primernimi trenutku. Res so bili hudourniki doživljajev izprali v njegovem srcu tla, iz katerih edinih more vzkliti ljubeča žalost ali vsaj v takšnih okolinostih umestni obup; očetovska naklonjenost starega Jana je bila sebična in nečimerna in se je izpremenila kmalu v nasprotje, ko je spoznal, da gre Jakobov razvoj mimo njegovih prezgodaj določenih namenov. Odtujila sta se polagoma drug drugemu in se mrzila odkrito; kljub svojim vednim stiskam ni pisaril Jakob očetu niti več po denar. Če pa ni mogel zaslediti v sebi obžalovanja, se je nadejal vendar, kadar je prej ugibal o tej uri, da mu prinese vsaj občutek olajšanja in zadoščenja; motil se je. Z rumenkastega lista, ki je ležal pred njim, se ni dvignila niti najneznatnejša patetična meglica in toplomer njegove notranjosti je kazal cinično na ničlo; edino, kar je izšel iz sebe, je bila stvarna odurnost zavesti, da izginja parcela življenja, ki je ležala doslej med njim in med kraljestvom trohnobe.

Brat je brzojavil, naj pride takoj; to je pomenilo z drugimi besedami: „Vzemi klobuk in odpravi se; vsaka minuta, ki jo zamudiš, stori lahko, da dospeš prepozno.“ A Jakob je bil določil ravno jutrišnji dan za važen sestanek z dvema znancema, bodočima sodrugoma v kupčijskem podjetju, ki so ga hoteli ustanoviti skupno po izjalovljenju smelejših in manj prozajičnih življenjskih načrtov. Mesta in naloge so bile porazdeljene, pravice vsakega določene v pogodbi; trebalo se je posvetovati samo še, kako dobe potrebni denar. Nameravana kupčija je zahtevala

desettisočakov, in dasi je merila vsa družba svoje imetje po kronicah in poznala debele bankovce kvečjemu iz bančnih oken, dasi je bilo gotovo že naprej, da odneso tudi to zeleno vejico valovi, je bil Jakob vendar ogorčen nad vestjo, ki je posegla tako brezobzirno v njegove koristne razporedbe. Nestalni pustolovec, ki se mu ni hotelo posrečiti, da bi položil glavo na svoje, se je čutil oropanega ob misli, da ne bo sedel v kavarni, sanjaje med sinjim dimom cigaret o gorah zlata in neizmernostih oblasti.

Da ugodi bratovemu vabilu, morda celo želji umirajočega očeta, se je trebalo tudi odreči sklepu, storjenemu pred desetimi leti: ves ta čas se je ogibal domačega kraja. Trdovratno se je upiralo njegovo samoljubje povratku med ljudi, vajene iztiskati svoji lepi dolini zadnjo kapljo rodovitnih sokov, prezirne do vsega, kar se ne da izračunati v denarju, in vzlasti še do bližnjega, izneverjenega njih lastnemu življenjskemu pravcu. Janova hiša je bila napol gosposka, svoje čase najpremožnejša daleč na okoli, in nekaj njenega ugašajočega bleska je obsevalo tudi Jakopa še zdaj; toda rojaki so vedeli, da je zdelal zaradi svojih fantazij gimnazijo le s težavo, pustil učenje sredi inženirskih študij in da se ne prime od tistih dob ničesar pametnega več. Notranjih vzrokov, ki so ga pahnili ob široko cesto, ne bi razumel nihče, živa duša ga tudi ne bi prašala zanje; nekoliko potuhnjene, ironične kmečke prijaznosti v obraz, zlobno roganje za hrbtom — takšno bi bilo življenje med njimi.

Toda enoličnost razočaranj, ki jih je doživel Jakob na svojih potih, mu je bila izpodjedla voljo; mlad še s svojimi tridesetimi leti, orjak po stasu in močeh, je bil v srcu vendar šibak kakor dete in se ni znal ustavljati nobeni genljivi zahtevi. Gledal je v duhu očeta, ki ga kliče na smrtno uro, mislil si mater in brata, kako stojita blede ob njegovem znožju, in kljub popolni brez-

čustvenosti do njih, kljub mržnji do rodnega kraja in njegovih prebivalcev, kljub važnemu domenu za jutrišnji dan je vedel že naprej, da pojde. Vlekla ga je nevidna sila, sugestija podedovanih običajev, ki jo imenujejo sentimentalni ljudje poslednji ostanek ljubezni. Pa saj se je tudi poznal; ko je oblekel ponošeni, prelahki svršnik, preštel svojo pičlo gotovino in se ozrl za slovo po nezakurjeni sobi, je pomislil z otožnim usmevom, da najde doma vsaj polno mizo in gorko peč in da je vseeno, kje snuje jalove načrte.

Da ne bi zatajil docela svoje nejevolje, se ni odpravil z brzovlakom, marveč je kupil listek za osebnega; ves dolgi zimski dan je drdral iz glavnega mesta po mrtvaškobelih pokrajinah in ko je izstopil blizu domačega kraja, je bila trda noč. Poldrugo uro hoda je bilo na Janovo, mraz je grizel lica kakor stekel volk, in cesta, glajša od stekla, je pela pod nogami. Črno nebo je zijalo brezizrazno; misli so zastajale v mrzli temi, tako da je bil Jakop ves upehan in čemeran, ko ga je zdajci pozdravila z nizkega holma dvojna vrsta domačih oken. Skoraj vsa so gledala svetlo po ravnini; sklepal je, da se nekaj godi, in mašinalno je pospešil korak navkreber. Kmalu pa se je začelo tajati v njegovih prsih; bližina doma ga je napadla s silo nežnih spominov in preden se je zavedel čudne izpremembe, je bil poln radosti in smehljanja. Zjutrajšnja nejevolja je utonila bogvekam, rodno gnezdo je zasijalo pred njim v sladki, gorki luči. Videl je brata, ki mu ponuja desnico, mater, kako hiti z razprostrtimi rokami na hišni prag, in očeta, dvigajočega se trudoma na blazinah, z medlim, usmevom okrog bledih ust. Zazdelo se mu je, da bije ura sprave in pozabljenja; oče ozdravi od veselja in lepše bo živeti na Janovem nego v paradižu.

Toda nihče ni sprejel izgubljenega sina; svetilka v veži je gorela mrklo in strogo, iz poselske sobe pa se je slišalo tuljenje stare dekle in potuhnjen šepet. Jakopu se je storilo namah, kakor da plava v prostoru, in vendar je čutil v nogah svinčeno težo. Ko je srečal na stopnicah še župnika z ministrantom in ga je premeril mašnik očitajoče in pomilovalno, mu je prešinilo dušo kakor leden blisk. Odkril se je trepetaje in vedel mahoma, da je prepozno. Vrata v očetovo spalnico so bila napol odprta. Jakop se je opotekel do njih in pogledal mater, osivelo in sključeno od starosti; drsala je okrog postelje hlipaje

in butaje z velimi prsi. Izmed blazin je štrlel profil upadlega obraza; brlenje mrtvaških sveč mu je lizalo voščeno polt. Jakop se je prijel za kljuko, da ne bi omahnil; strmel je nad materinim vedenjem. Njene dlani so begale po mrtvem telesu, rišočem se pod odejami, švigale blodno semintja, rumenim, trepečočim muham podobne, ki se hočejo napiti pred razpadom mrtveca še enkrat njegove drage telesnosti. Zdelo se je, da sprhni truplo vpricho Jakopa, kakor hitro se dvignejo od njega ti žejni, lakomni prsti. Nato je obstala mahoma, vrgla se po dolgem na očeta in zagnala divji jok; iz globine sobe se je pridružilo hripavo ihtenje brata Cirila. Takrat je planil k njima tudi Jakop, zgrudil se na kolena in zahropel nad mrzlo očetovo levico, ne vedoč, odkod mu vro solze. Nista se spomnila, da bi ga pozdravila in tudi on jima ni podal roke; jokali so do jutra, vpricho ljudi, ki so se nabrali kmalu, ihteli iz sobe v sobo in tudi še drugi in tretji dan. Črni in rdečeoki so sedeli za mizo opoldne in zvečer; jedva da se je kateri dotaknil jedi ali izpregovoril sunkoma in ubito. Bližina mrliča jih je težila s sveto grozo, ki ni trpela besed; le za pogreb je ukrepala mati vse potrebno s svojo navadno marljivostjo in gostobesednostjo. Pokojnik je bil hud trinog v domači hiši, a zdaj so ga povzdigovali v deveta nebesa, in ta glupa hvala se je studila Jakopu; zdelo se mu je namreč, da je izgubil z očetom v resnici nekaj nenadomestljivega, vzvišenega nad vse poveličevanje. Kadar je prišla mati mimo njega, je ustavila pogled z raztreseno radovednostjo in zamrmrala: „Ali se je izpremenil!“ nato je dvignila predpasnik na oči in zajokala za možem. Niti ona, niti brat se nista domislila, da bi poprašala Jakopa o njegovem življenju.

Šele večer, ki je sledil pogrebu, je združil vdovo in sina okrog mize v veliki izbi. S poslednjim izbruhom žalosti, ko so bobnele grude na očetovo krsto, so jim usahnile solze; v hiši je zavladalo pusto, neudobno čustvo, kakor da bi jih bilo sram tarnanja zadnjih dni. Pogrebci so bili odšli, dišalo je po vinu in tobakovem dimu; ogenj je prasketal v zeleni peči, in poleg svetilke je stala velika ročka s čajem.

Takrat se je zdajci užgala v Cirilovem očesu pikra iskra. „Mojo suknjo si oblekel, Jakop!“ je rekel od strani, kakor da bi vrgel kamen. Mati je spustila oko po Jakopu in Cirilovi suknji, dejala ni besedice, a zavzdihnila je globoko in očitajoče.

Jakop je zardel do las; zavest revščine in neuspehov ga je stisnila za grlo. „Moja je preveč ponošena,“ je zamrmral. „Videl sem tvojo omaro polno, pa sem si izposodil boljše.“ In trpko je dodal čez hip: „Saj ti imaš dovolj vsega.“

„Jutri si daš pomeriti novo obleko,“ je odgovoril brat s trdim, ukazujočim glasom. „Boljše je, da nosi vsak svoje. Torej ti gre slabo? Glej, glej; vsi smo mislili, da si postal velik gospod, ko si nas tako pozabil zadnja leta.“

Besede so padale mrzlo in porogljivo; Jakop je pogledal široko, kakor užaljen otrok. Bal se je, da bi se moral ujeziti in vstati izza te gorke domače peči. Zastokal je sam v sebi ter odgovoril sunkoma, z boleznim glasom.

„Ne gre mi dobro; čemu vprašuješ, ko veste sami. In pisal nisem že sedem let, ker nisem imel čemu; moj delež je bil zašturiran, oče je rekel, da več ne dá, očital pa sem si tudi sam dovolj. No, kaj bi govoril; da ne bo nič iz mene, je bilo pribito že takrat...“ Umolknil je, da ne bi obtožil očeta. „Vsak je sam odgovoren zase,“ je povzel nato, „vsak naj nosi svoje, kakor si rekel prej. Prišel sem, da vidim očeta pred smrtjo, ker ste me klicali; če sem komu na poti, grem rajši danes kakor jutri.“

„Jezus, kakšen je!“ se je oglasila mati jokavo. „Poprošati vendar ni smrten greh... A vseeno: kako da si pustil takrat šolanje?“ Jakop se je nasmehnil trpko, povsili oči in se ugriznil v brke. „Lotil bi se vsaj česa drugega; zakaj nisi maral biti profesor?“

Jakopovo oko se je zasvetilo. „Povedal sem vam, mati. Profesor nisem maral biti, ker spoštujem mladost preveč, da bi jo ubijal v šolah; sodnik ali dohtar ne, ker mi je pravica sveta in se ne bi mogel delati norca iz nje po paragrafih; zdravnik ne, ker je sodrge itak preveč na svetu... In z drugimi stanovi je podobno. Ne izprašujte me tega; dovolj, da vem sam, kako je bilo in zakaj. Nerodno vam je z mano, sram vas je, to se razume; zato pravim, da lahko grem. Tam zunaj še, pred pragom, sem si mislil oni večer: vsak človek ima svoj dom, tudi ti; no bodi v božjem imenu...“ Tegoba mu je zadržnila glas.

Mati je jokala; reva ni razumela takih besed, le grozila se je nad njimi. Ciril je odgovoril namesto nje: „Prav nikamor ne boš hodil, če nočeš sam; tudi ti imaš dom, prav praviš, in oče je določil takisto. Tvoj del je šel na vse vetrove, res; ali v testamentu stoji zapisano, da bodi dom

odprt in miza pokrita, če se vrneš kdaj. Takšna je bila očetova volja; več ti ne gre, — pa tudi ne manj, ako ti je prav. Gospodarstvo je moje, kakor veš; lahko mi boš pomagal. Če ne, drži roke križem in delaj, kar te veseli; doma boš vsaj sit po trikrat na dan — ne vem, ali je bilo tudi zunaj tako.“

Jakop se je spomnil dolgih mesecev bede, grenkih dob ob kruhu in vodi, ki so se oglašale mnogokrat, odkar je blodil po tujini. Začutil se je mahoma prešibkega, da bi se odtrgal od zavetja, kjer ne bo sijajnih načrtov in pestrih grehot, pa tudi ne skrbi za posteljo in poniževalne zavesti glada. Pomolil je eno roko materi, drugo bratu, pogledal ju toplo z rjavimi očmi in rekel glasno in trdno: „Ostanem!“ Bratova roka je bila hladna; on ni čutil tega. Cirilove oči so zle mrtvo in prezirno — Jakop je pozabil pogledati vanje. Preslišal je pokroviteljski glas njegovih besed, zmanjkalo mu je trpkosti, da bi se začutil osramočenega: Ciril, puhlica, je bil komaj dve leti starejši od njega, slabič in strahopetnež, neštetokrat tepen od njega v mlajših letih — zdaj pa mu deli milost in miloščino! Zakaj gorke je bilo tu; vabil ga je mir, brezskrbnost in počitek po blodnji. Kdo ve, morda se da začeti novo življenje iznova? Mati jima je prinesla vina in blažen je legel Jakop spat v podstrešni sobi; zaryl se je pod pernico in skrtil noge do brade kakor v davnih otroških časih.

Šele zjutraj je premislil do dobra, kaj je bilo in kako. Škripal je z zobmi in preklinjal; tudi solze so mu prišle na oči. Nato je šel k materi; brat je bil v trgu po opravkih. S trdim, potuhnjenim glasom jo je prosil denarja. Pogledala ga je strahoma, kakor bi hotela reči: „Ali si res še vedno takšen?“ Zasmilila se mu je in že mu je bilo na jeziku: „Pustite!“ Takrat pa je stopila starka v čumnato, pobrskala po omarici in mu prinesla desetak, rekoč: „Ne napij se mi preveč; naj bo za večkrat.“ Mrtvo in žalostno so se obrnile njene oči od Jakopa, ki je začutil, da je obupala nad njim. Besen je tekkel v vas in se nalival kakor živina. Izprva se je tolažil in delal dobre sklepe, mameč se z upanjem, da najde silo v sebi, drugi pa upanje vanj; nato se mu je zvrtilo v glavi in pred očmi. Dajal je za pljačo, objemal se s kmeti in poljubljaval krčmarja Tinčka; jokal je in vriskal, zabavljaval je Bogu in svetu, pretepel nekoga in čutil najnazadnje, kako ga tišče na hladno. Opotekal se je po temi, buljil v

zvezde in prikolovratil k materi z besedami: „Mati, mati! Glej moja glava je polna rose — lasje so mi težki od nočnih srag . . .“ Tako se je vrnil Jakob v domače pristanišče in našel na Janovem že prvi dan vsebino svojemu novemu življenju.

II.

Globoko v predalu svoje komode je čuvala stara Janovka sliko, zarumenelo fotografijo deklice v širokem krilu: takšna je bila ona sama v svojem osemnajstem letu. Kadar pa je strmela zdaj v tisti lep obraz z mladimi, smehljajočimi se črtami, je pozabila, da vidi sebe; tako davno je bil zatonil maj življenja, tako čudni, tuji in neverjetni so se ji zdeli spomini o davnih dneh. Pred oltar je stopila z ljubeznijo in solnčnimi nadami; nato se je izpolnila nad njo neopazno usoda nevest na Janovini: delo in skrb sta zasedla vse trenutke, ljubezen je otrpnila v navado, izmučila se in počenila naposled k ognjišču kot upehana, starikava dekla, pripravljena vstati, kadar jo pokliče gospodar. Jan je bil doma osoren in ni zapravljaj prijaznosti med svojci; kmalu je ostal ženi v edino uteho trud za vse, kar je koristilo hiši, in tarnanje nad vsem, kar ji je škodilo. Na stara leta je ugasnilo še to: opravljala je, česar je bila vajena od nekdanj, klepetala iz brezmyselne potrebe z deklami in sosedami in godrnjala včasih zaradi čiste vesti. Bilo je, kakor da se je dopolnila z zadnjo solzo za pokojnim možem tudi njena usoda; umolknila je, čustva v njej so zatemnela in v veliki trudnosti, ki jo je obhajala, se je pripravljala na odhod. Ginevala je od dne do dne; postava, ki se je vlačila po hiši ob težki palici, je dihala samo še, da izpolni poslednjo častitljivo dolžnost, ki čaka starke pred njenim koncem: obnoviti verigo življenja za seboj. In kadar jo je pestil Jakob za denar, se mu ni bilo bati očitkov; poslušati je moral po cele ure njeno besedovanje o Korundovi Agi. Njo je bila namenila Cirilu za ženo.

Jakop je imel preveč posla s seboj, da bi se bil zanimal za to rodbinsko zadevo. Spominjal se je Age izza študentovskih let kot majhnega otroka s predivastimi lasmi; ni ga mikalo vedeti, kakšna je zdaj. Nemir, ki je vrel po njem, odkar je bival na Janovem, ga je presenečal in mamil; bilo je kakor pramogočna, vse obsegajoča žeja. Čutil je hkrati pogrešenost svojega dosedanjega življenja in čar povratka k njegovemu prvotnemu pozorišču. Tu se je bilo začelo; tu je viselo še

dandanašnji na vsaki travici in vsakem počestnem kamnu, priklenjeno z naivnimi, silnimi sladkostmi. Koliko višje je bilo tod do vrh neba! Kako žive so bile barve travnikov, svežost potoka, dih vetra, ki se je zibal na jagredih! Hiše so se zdele oduševljeni obrazi: gledale so, vabile, pretile in pripovedovale razumljivo. In v ljudeh, ki so prihajali iz njih — kako vidno je utripalo življenje, kako očitno je razodevalo svoj zmisel! Grdost in lepota vsakogar sta ležala prav na vrhu, ni ju bilo treba iskati; in kadar je gledal Jakob rjave, širokoboke kmečke punice z napetimi prsi, se mu je zdelo sveto in ogromno, pahniti samico v šumečo rž in se oviti z njenimi znojnimi udi. Ob vseh teh odkritjih je pomislil mnogokrat, da ni preprostejšega kakor nastaviti srce k izviru leka in zaživeti iznova; vprašanja, kako, se je ognil vedno v nerazložljivi grozi. Zapiral je oči in poslušal zgolj svojo veliko, brezumno radost; toda ustavil se je v nasladi tigra, opazujočega plen. Razmišljal ni o skoku, da se zažene v raj; bilo mu je dovolj, da ga sluti. In tem rajši je iskal pijanosti, v kateri se je razpenjalo njegovo čustvo še ogromneje; nosil ga je s seboj na dolge nočne izprehode kakor skrivno ljubezen in se vračal ob zori, top in zadovoljen, kakor iz ženskega objema. Vse, kar se je dogajalo mimo tega, mu je bilo epizoda.

Pred drugimi ga je bilo sram tega brezdelnega strmenja; zato se je ogibal spoštovanih ljudi ter ljubil družbo, v kateri je slutil nekaj svojega nemira. Po krčmah je kričal v slabi sobi med reveži, vandrovc in delavci bližnje tovarne; ob nedeljah je iskal fante in se pajdašil s kvantachi in pretepači. Manjkalo ga je redkokdaj, kadar so treskale planke v mesečini, in dekleta so se skrivala pred njim ter molila za srečno ohranitev čistosti. Župnik je namigaval nanj, ko je pridigal o pregrehi. Ugled Janovega imena je sam bledel zadnje čase in ga ni mogel več obvarovati preziranja in mržnje krščanskih ljudi. Brljavi učitelj Meža, ki je pogrkaval in čital nemške romane od zore do mraka, je pozelenel od gneva, kadar ga je srečal na cesti; on in farovski gospod pa sta bila vaščanom kažipotna morale. Včasih se je ustavila na vogalu visoka mlada ženska v rdeči obleki ter gledala dolgo za Jakobom; bila je učiteljica Liza, junakinja škandalne kronike v Selu pod Janovim in naokoli. Ves kraj je že vedel, da ga mara — tudi on. Toda ni je hotel iskati; Liza je čakala prilike in škrtala z željnimi zobmi.

Poznala mu je dušo oddaleč in hlepela, da bi se zarotila skupaj zoper bedake in krepostnike. A Jakop se je čuval stopiti iz svojega kroga; samel je vedno bolj, veseli nepokoj je pojemal v njem, radost nad življenjem in njegovimi dogodki se je izpremenila v uspravno navado.

Nihče mu ni branil. Jutra po prvih pijanostih mu je grenila misel, da ga ošteje Ciril, ki je bil zdaj njegov reditelj in gospodar. Toda mladi Jan je ljubil od nekdanj senco poleg sebe, da se je delal svetlejšega; Jakop se je spomnil, da je počenjal že v mladih letih rad nasprotno od njega in ga izpodrival s tem v očetovi naklonjenosti. Početje izprijenega brata mu je pomenilo sočutje in spoštovanje uglednih znancev; ti pa so bili njegova slabost. Ranjki oče mu je zapustil s trško gospodo in polgospodo dobre zveze, ki so obstojale v tem, da se je izpraznila na Janovem vsakih par dni nabita kočija gostov obojega spola; gnjati so ginile kakor maslo na solncu, kokoši so navalile piščancev komaj za sproti in dobra vina Janove kleti so tekla v potokih. Te gostije so požirale dohodke posestva, toda prinašale so gospodarju mamljivo zavest odličnosti. Bilo je vse tako imenitno: govorili so napitnice v knjižnih besedah, peli v zboru, pretresali okrajno in deželno politiko in jo usekali marsikdaj po nemško; s hinderhondrom se je vzlasti rad postavljaj Ciril, ki je bil tri leta v meščanski šoli. Gospoda so ga trepljali po rami, hvalili ga, da je poštenjak in umna glava; prijateljstvo je cvetelo, zakaj pogoščenje je bilo zastonj. Stari in mladi Jan sta imela v najem lov in vodo; vedno je bilo na mizi kaj posebnega, najlepši sulci in srnjaki so romali v trg, gospodskim znancem v darilo. Ob lovu in ribarjenju, posetih in izletih, politiki in napitnicah je šlo zanemarjano gospodarstvo rakovo pot; Ciril si v temni slutnji konca ni upal soditi brata: ostajal je vsaj zunaj in mu ni delal niti pridig, niti sramote pred imenitniki. Jakopova natura je podlegla vinu neverjetno lahko; že malo

mu je bilo dovolj. Poleg tega je imel tudi svoje čudne čase, ko se je lotil dela ter sekal drva, kosil in kopal za tri hlapce; kolikor je zapil, je bilo skoraj zaslužno. In da je smel Ciril vzdihovati, kadar je plačeval v krčmi Jakopove pivske dolgove, tudi ni bilo pod nič.

Starkino oko pa je gledalo trohnenje doma, plašilo se in skrbelo; čutila je, da bo zopet treba zazidati v omajane stene mlado žensko srce: ko je prišla ona, tudi ni bilo mnogo drugače, a žrtev je pomagala in ohranila gnezdo vsaj še enemu pokolenju. Korundova Aga ni bila dobra partija, kakor pravijo, pa tudi vse prej kakor slaba. Njen oče, orožniški stražmešter, je bil zapustil hčeri par stotakov — doto matere, ki je umrla na porodu; sirota se je preselila iz samostanske ljudske šole naravnost k stricu Korundi ter mu vodila gospodinjstvo in malo trgovino. Na stara leta pa se je Korunda oženil z deklo; dvajsetletna Aga je bila prosta, stric ji je dovolil, da se sme močiti. O njeni lepoti niso pripovedovali bogznačesa: imela je prijazne modre oči in lase težke, da se je šibil tilnik pod njimi, postave pa je bila bolj suhe in oglate. Hvalili so zlasti njeno tiho vdanost in marljivost; Cirilova mati, ki je poznala trajno vrednost ljudi, ni videla boljše snahe daleč na okoli. Sin ni razlikoval pri ženskih osebnih vrlin; vdal se je materinemu prigovarjanju brez težave in se navadil gledati v Agi svojo bodočo ženo. Nežnejša od kmetskih nevest, fina in omikana, kakor pač razumejo to besedo na deželi, se mu je zdela tudi primerna, da pomaga čuvati ugled Janove hiše. V samostanu se je bila učila nekaj klavirja; kupil bi ji starega, da se postavi z njo pred trškimi gosti. Glede Age same se je bila prepričala Janovka že zdavnaj, da je umno deklet in vesela, če pride k dobri hiši; vrhu tega si je želela uiti za vedno stricu Korundi, ki je nastavljal v svoji neusahli grešnosti zanjke njenemu devištvu.

(Dalje prihodnjič.)

Janovo.

Spisal Vladimir Levstik.

(Dalje.)

Končno se je tudi Jakop seznanil z njo; bilo je prvo nedeljo po Veliki noči. Bližaje se po mnogoterih ovinkih svojemu vsakdanjemu cilju, gostoljubni Tinčkovi krčmi, je stekel iz dolgega časa za učiteljevim Lackom, ki ga je zmerjal izza vogala s tolovajem. „Kaj si rekel, paglavec?“ je zarobantil nad njim s pritvorjeno jezo, ko ga je držal za ovratnik. „Tolovaj? Aaa? Poslušaj, mali; kar pri priči mi reci: Zlati, ljubi gospod Jakop! Drugače ti izpijem kri!“ Oskalil je zobe in pobuljil z očmi; tresoč se kakor šiba, mu je dal paglavec s tulečim glasom zahtevani sladki naziv. No, Jakop se je zasmel široko in dobrodušno, pogladil malemu lase in prašal, ali mara sladkorja. Stopila sta h Korundovim, v nizko podeželno štacuno, polno vonja po milu, žefranu in cikoriji; plavolaso dekle se je smehljalo z modrimi očmi izza medene tehtnice. Jakop je velel napolniti učiteljevemu potomcu velik moder škronicelj; srečanje z bratovo nevesto se mu je zazdelo mahoma odveč, hkrati pa je začutil, kakor pogostoma v ženski družbi, globoko srčno potrebo, blekniti kaj neumnega. Napravil ji je plehast poklon za pridne in majhne deklice; razveselila se je silno in zardela do bledih las. Kontrast rdečice z barvo težkih pramenov ga je dirnil neprijetno, s to punico se je trebalo razgovarjati pametno, zakaj v šali se je zazdela pusta kakor trda rdeča jabolka, rastoča na kmečkih sadovnjakih. Mali je dirjal z darilom proti domu; ko je Jakop plačeval, se je zasmejala Aga zdajci skoraj prešerno. Čemu se smeje, je prašal napol nejevoljno, napol začudeno. Pogledala ga je plaho, kakor da bi se hotela izgovoriti: „Tako smešen človek ste!“ In že je bušila v novo hihitanje, da se je tresla mastna mizna plošča in grmada plavih las na njej. Jakop se je prisiljeno pošalil: „Čakajte, ura maščevanja pride! Saj se menda še vidiva — na Janovini!“ Nagradila ga je s pogledom srečne, sramežljive hvaležnosti; stopil je na prosto. Aga se mu je videla strašno vsakdanja in ome-

jena, toda njen simpatični glas mu je bil pustil v prsih občutek kakor gorko božanje; kljub svojemu upiranju je odnesel dojem velike nedolžnosti in dobrote. Zavist ga je navdala ob misli na srečo, ki čaka brata: počivati ob strani materinske družice, neumne in tople kakor narava sama ter saditi v njeno krilo seme bodočih pokolenj. „In ta skrivnost bo tepcu vsakdanje opravilo!“ Pljunil je srdito. „Kakor jed in britje: nobena misel se mu ne bo zavzela nad njo...“

Zasmililo se mu je lastno neplodno življenje; pomislil je, koliko strastneje in žarneje bi moral ljubiti, da se odškoduje vsaj malo za svojo revščino. Njegove misli so izpustile Ago in razkročile prste po vseh ženskah tega sveta. Ljubavne fantazije so se kresale v njegovi glavi druga iz druge in kri mu je razbijala od njih pršečega ognja ravno najhuje, ko je srečal na gozdnem klancu učiteljico Lizo. Prišla mu je nasproti kakor zapeljivo vtelesenje njegovih sanj, v izrezani rdeči pralni obleki, pod katero so vriskale trdne grudi in vitka, mišičasta bedra, glavo zasenčeno s širokim florentincem. V roki je držala knjižico poezij; v resnici je postopala tod zaradi Jakopa, zakaj čutila je v svoji izkušnosti, da ji ne uide. Komaj da so zrle nanj oči izpod malomarnih vejic; ohole ustnice so se stiskale v nedosežno malino. Ko pa se je divjak ustavil, jo pozdravil z nerodnim izgovorom ter povedal svoje ime, so zaplesale črne zrenice namah v prešernem smehu. „Bogme, pozni ste!“ je dejala zmagoslavno s koprnečim altom. „Najraje bi vas oštela, ker ste me pustili čakati tako dolgo“. To govoreč mu je zrla nepremično v oči, pobiraje njegove misli zapovrstjo kakor bedaste klene iz plitke vode. Malina se je razgrinjala drgetaje in kazala zobe kakor strastna bela jedrca; Jakobu se je temnilo pred očmi. Kako da je čakala — koga? je prašal čudno zasoplo. „Ali si ne mislite?“ Njen glas je razodeval vse ostalo. Toda roman je bil že ves zasnovan v njeni lepi glavic, spodobilo se je iti

še parkrat okoli kaše. „Poznala sem vas, preden sva se srečala; naši ljudje pripovedujejo nazorno in marsikaj, in večje uho sliši izmed njihovih budalosti resnico“. Nasmehnil se je glupo in zadovoljno. „Tem laglje,“ je nadaljevala Liza, „če je človek sam — brez tovariša, s katerim bi se učil zanemarjati druge. Z eno besedo: vedela sem, da ste prav takšen puntar kakor jaz. Nato sem vas videla, velikokrat, večkrat nego vi mene; in našla sem vas takšnega, kakor ste bili naslikani v mojih mislih. Potrdila sem si, da ste mi sorodna duša — kaj ni grdo, da vam povem v obraz? Vedela sem, da dobim v vas velikega prijatelja, in zato sem vas čakala. Morda skleneva zaveznitvo zoper dolg čas in puščobo v tem našem revnem jetniškem življenju.“

Jakopov razpaljeni pogled je zvihral nizdol ob njenem vabljevem stasu: prapor na trdnjavi, ki se predaja dobrodošlemu sovražniku. „Bodi zveza sklenjena!“ je odgovoril kakor pijan in ji stisnil zagorelo roko; v očesu mu je bušilo vprašanje: „Ali naj te objamem tu na mestu?“ Njegovi prsti so ji uhajali pod rokav, navzgor po vroči polti; a Liza je bliskoma oledenela. „Hvala, spremi me danes ne morete,“ je rekla jasno, kakor da je prestregla njegovo misel; oči so ji porogljivo zaigrale. „Ali pridete jutri v Selo? Čakajte me popoldne po šoli. O, brez skrbi, midva se ne izgrešiva,“ se je zasmejala, ko je vprašal kje; videla ga je že v duhu, kako preži potrpežljivo na prvi poti za šolskim vogalom. In bliskoma jo je skrtil ovinek; iz dalje se je vrnilo hihitanje zvonkega alta, kakor bi klicalo: „Ali me hočeš? Sladka, kaj?“

S telesno muko in zavestjo svoje smešnosti se je izvil Jakop omotici. „Tudi njej se hoče najpoprej komedije!“ je srdito mrmral še na domačem pragu, čuteč kljub temu, da morda ne laže, in hrepeneč po njej z žarom svoje strasti. Doma ga je čakalo drugačno presenečenje. Matere je bila polna hiša; nemirno je ropotala ob svoji palici semintja ter stregla Korundi, ki je sedel v lepi sobi. Ko je šel, je postavila pred Jakopa polič starine; poznalo se ji je, da težko molči o nečem veselem. Končno je prišlo na dan: „Prihodnjo nedeljo bosta Ciril in Aga prvič na oklicih!“ In kakor bi mu zamerila, da ne pokaže glasnega veselja, je začela razkladati o svoji bližnji smrti: hiša pa gre rakovo pot brez dobre, čvrste gospodinje. „Mirno umrem, kadar vidim Cirila oženjenega. Le kaj bo s teboj, otrok moj ubogi!“ Ja-

kopu se je streslo srce od teh nepričakovanih besed. Pogledal je starko in zdelo se mu je, kakor da ima glorio okoli glave. V radosti nad zagotovljeno bodočnostjo rodu so ji bila oživila vsa trudna čustva še enkrat; izmučena ljubezen je odprla oči na robu jame. Nerodno in sramežljivo ji je pogladil sivo teme: „Zame ne skrbite, mati: njemu ženo in grunt, meni to dobro besedo — tudi tako lahko mirno zaspite“. Mehko in sladko mu je bilo pri srcu od vseh: od matere, od Lize in Age, naposled celo od Cirila, ki se je vrnil židane volje, cvetoč v ponosni samozavesti. Zvečer pa je mati oslabela. Legla je, vstala čez tri nedelje toliko, da je pozdravila nevesto, in nagnila glavo četrti teden, kakor da se tudi to spodobi ob svatbi. Tako zvene rastlina, ko je dala zarodu vse: seme, sok in senco, da je pognal v njej korenine. Jakop je stopal sključen za pogrebom.

III.

Samozavestni poljanec ceni stare šege ob slavjih in godovih ter ve, da je kmet prvi za Bogom in za cesarjem; če bi že zatisnil oko, kadar kršiš običaje, ti ne oprosti nikoli, ako zapostavljaš tudi njega samega. Ciril, zvesti dedič očetove domišljavosti, je izgubil na dan svoje poroke še tiste prijatelje med sosedi, ki jih ni bila zapravila nečimernost starega Jana. Šel je bil v mesto po zlatoobrezana ženitovanjska nanzanila in okroglo škatlo, iz katere se je prikazal na svatbeni dan cilinder v kras in diko njegovi frizirani glavi; vso pot so tekle babe za svati, kažoč otrokom ženina, ki je brisal s frakom na desno in levo ter gledal izpod sajastega piskra oholo na vse strani. Pa te neumnosti so se ljudje že nadejali, kakor mu niso šteli v zlo, da je natrpal kočije in hišo z lačnimi škrici in njih prismojeno ženščadjo; vsak je vedel, da bi se oženil brez njih le napol. Mize so se rušile pod jedmi, vino je teklo po tleh in okrog ogalov; toda ženin se je obdal na enem koncu svatovskih prostorov čisto s svojimi trškimi ljubčki, med katerimi so mrli neizogibni odličnejši sosodje dolgega časa ob večnem hinderhondru in nobel govorancijah, ostale je prepustil božji in kuharičini skrbi, kakor da bi jim hotel reči: „Korito sem napolnil — kaj hočete več?“ Prezirani strici in tete so škilili strupeno k imenitnikom; nekaj jih je odšlo, škripaje srdito in užaljeno z nedeljskimi čevlji; med ostalimi se je dvignilo komaj prikrito zabavljanje in roganje, ki ni utihnilo niti, kadar se je pokazal

spodobnosti na ljubo ženin za par minut, in je postajalo tem glasneje in razločnejše v izrazih, čim bolj je pritiskal v možgane vinski hlap. Voglarji so izprevajali pred hišo fanta s svinjskim loncem na glavi in v raztrgani suknji s škrici, ucepljenimi s hrbta; kreg in pretep bi bil venčal pomembni dan, da ni zavlada tudi na gospoškem koncu mogočna pijanost. Petje v zboru je prešlo v glušeče, brezizrazno kruljenje; po nemško so prisegali zvestobo drug drugemu in slovenski domovini; davkar je pobruhal sredi govorancije mizo in jedi; zdajci je zavrnila nevesta in zbežala jokaje iz sobe: pod mizo so našli adjunkta, ki je žvečil nesramne besede in segal še vedno ob praznem stolu navzgor. Nihče ni vedel, kako so se razgubili. Zjutraj je sedela Aga še vedno v svoji postelji, drgetala z golimi ramami in ihtela poleg pijanega moža, devica kljub svatbeni noči.

Jakop ni svatoval doma; Ciril, s katerim sta bila nekaj sprta zadnji teden, ga je bil prejšnji dan iznenada ustavil: „Pogledal bi med mojo obleko, če najdeš kaj zase; v tej vendar ne moreš sedeti pri gostiji.“ Sramoval se ga je očitno; Jakop, ki mu je čital v očeh bojazen, da mu napravi škandal, je pogledal v tla in odgovoril zamolklo, kakor dete, ki ve, da ga nimajo radi: „Saj sem mislil — to se pravi, če ni drugače... Menda ni pisano, da bi moral biti poleg; saj veš, kar nerodno mi je v veliki družbi. Premalo znancev imam, ki bi bili vabljeni na tvojo gostijo,“ je dodal trpko. „Če ti je prav, naredite brez mene.“ Cirilov obraz je zasijal; vesel, da opravi tako izlahka, je stisnil bratu roko. „Vem, vem,“ je hitel, trepljaje Jakopa po rami. „Rad si bolj zase, in če se ne daš siliti, ne bo zamere. Kako pa ono — denar ti je gotovo že pošel, kaj ne! Vzemi to malenkost, pa si napravi sam gostijo, kjer in kakršna ti je bolj povšeči.“ Izvlekel je že pripravljene bankovce, zatlačil mu jih v levi naprsni žep, ter izginil žvižgaje v vežo. Jakop je pljunil za njim; popadlo ga je, da bi ga dohitel in mu primazal papirje čez obraz, tja na hinavska usta. Zmečkal jih je besno med prsti; nato je pomislil, zmajal z glavo ter jih spravil nazaj. „Petdeset kron,“ je zamrmral sam pri sebi, „to je za mojo svatbo z Lizo.“ Bila je zdaj njegova ljubica, že drugi teden dni; duša in telo sta mu zamirala ob misli na vročo sladkost njenih objemov...

Pogoščenje na Janovini je bilo precej izpraznilo Tinčkovo krčmo; Jakop je našel Lizo med nekaterimi fanti, ki jim je bilo za malo,

krasiti svatbeni vrvež omrženega velikaša s svojo izzivajočo širokoplečnostjo, in par veselimi bogznaodkodniki brez dobrega slovesa in prazničnih oblačil. Plesala je kakor copernica, s škrlatnimi lici in vihrajočimi lasmi, ometaje s krilom po pivskih obrazih, vriskaje, razbijaje s petami; oči dedcev so ji lizale meča kakor gladni cucki, mokri od strahopetne poželjivosti in potuhnjenega preziranja: nekaj morale ima tudi grešnik pri sebi. Ni je razgrevalo vino: Liza je živela eno svojih besnih ur in kuhala v sebi razbeljeni kelih omame, ki ga je srebal Jakop v samotnih minutah. Takrat je vstopil, klobuk po strani, roke globoko v žepih; in že si ni upal nihče več pogledati Lize: njen gospodar in ljubosumni samodržec je bil tu. S prešernim vriskom mu je zletela na prsi; poljub, da bi skoraj stekla zažvenketala; in njen smeh, pijan sam od sebe: „Pozdravljeno med nami, pohujšanje! Živel Jakop, papež pregrehe in paganstva v Selu pod Janovim! Ah, prav imaš, da nisi ostal med onimi kilavci; tu napravimo še vse drugačno svatbo — makar, če poročimo svojega malega Tinčka s Frbenkljem!“

Nositelj tega čudnega imena se je pokazal med vrati skoraj tik za Jakopom: slaboumen berač, ki je romal po dolini iz kraja v kraj, dobrodušna igrača vseobčega norčevanja. Glava mu je rinila v nizki strop; nenavadno bele oblike udov, ki so se bliskali iz razcapanega odela, so pričali o pranaturni moči, in tope modre oči so zrle danes še posebno kalno — z napetim životom vred dokaz, da je silni in požrešni Frbenkelj obilno sit in napit. Pravljica je trdila o njegovem teku, da so ga prijeli v deveti deželi žandarji ter ga zaprli v hlev, kjer je mukalo sedem pečenih krav; ko so prišli zjutraj ponj, so našli samo repove, a hlev so morali podreti, da so spravili Frbenkljev trebuh na prosto. Prihajal je z Janovega; najbrže je lomil podkve in kazal svojo moč, pa so ga napasli in napojili. Komaj je zagledal Jakopa, mu je položil roke za vrat in zajokal kakor tepeno dete: „O moj brat! O moj brat! Ali so spodili tudi tebe, krivičneži, goljufi in krivoprisežniki?“ Oštarija se je stresla od grohota; Liza, ki se je bila pognala zadkoma na mizo, je bila s plosko roko po svojih kolenih. „Spodili so te?“ je vprašal Jakob prijateljsko. „Daj, siromak, sediva semkaj; štefan dobrega prinesi, Tinč! In zdaj Frbenkeljček mali, povej lepo, kaj so ti storili falotje...“ Bila je žalostna istorija. Velikana so bili porinili v gosposko sobo, in vinjeni Ciril,

hoteč razkazati svojim znancem vaško znamenitost, mu je obljubil sedem poličev vina in sedem hlebcev kruha, če se da zapreči v plug in zatorje na travniku tri brazde gorindol. On, ne bodi len, se je lotil dela; trikrat je padel, pozna se mu na kolenih in na dlaneh, toda storil je. To so gledali gospoda; bil je Frbenklju izprva dan časti in slave! Ko pa je šlo za obljubljeni nagrado, so mu napolnili polič samo štirikrat, in tudi petega in šestega hlebca ni bilo od nikoder — Frbenkelj pa še tako lačen in žejen! Kajpak, zapel je malo, in ženin ga je opravljal po nemško in mu dejal po naše, da je pijan. In ko je začel razgrajati in tirjati svojo pravico, je podkupil fante, da so ga pretepli in spodili; bili so ga s konjskimi jermeni . . .“

„To ni pravica!“ mu je Jakop odločno pritrdil. „Bog ne daj, da bi prikrajšal našega junaka le za en hlebec kruha, le za en poliček vina; nosi, Tinč! Frbenkelj, naš junak, pije in jé danes za moje, dokler ne bo kašča polna!“ Tinček se je požuril; velikan je pel v sladki ganjenosti Jakopovo hvalo in prisegal njegovemu nevrednemu bratu kruto maščevanje. „Zažge mu, ali ga pa ubije!“ je menil vandrovec, ki se je presedal od druge mize čimdalje bliže, da bi postal tudi on deležen izobilja. „Nič za to!“ je šepnila Liza, naslanjaje se s prsi Jakopu na roko. „Kaj ne, dragec moj? Najina radost ne zgori v nobenem ognju in nobena pest je ne zadavi; naj vzame vrag ves svet — kaj briga naju, ki sva živa bol in hrepenenje!“ Jakopu so se zasvetili zobje; tudi Liza se je nasmehnila, kakor da bi bila povedala krasno in globokoumno resnico. Sklonila se je bliže in mu zapela v uho, neznano pesem brez rim in melodije, zapela bolj s telesom nego z glasom, usipajočim se leno in sladostrastno kakor listi zrelih rož:

Dva nageljna, dva sladka
rasteta na mojem skritem vrtu . . .
Pridi, ljubec, ko bova sama —
trgat jih z rdečimi ustnicami! . . .

Zavrnil je, dvignil jo izza mize in jo zavrtil v polki; harmonika godca Ambe je rohnela s peči. Navrelo se je punic in fantov, med njimi onih, ki so se bili naveličali Janovega; vrišč, žvenket in cepetanje je bruhalo iz krčme po vasi kakor krop iz kotla ter pljusalo na farovski vrt tako prešerno, da je ukazala kuharica župniku, naj spiše prav takoj ovadbo zoper učiteljico Lizo.

Pekel je bil razbrzdán, izza slehernega grma je vabil greh. Nad Selom se je zgodila noč; Liza je postala zdajci tiha, njen govor se je izpremenil v mrmranje, njen komolec se je tiščal tesneje k Jakopovemu. Izginila sta v temo, ki je ležala na vaški cesti, mlačna in napeta kakor oblak poljubov. „K meni ne moreva nocoj,“ je menila Liza. „Mati ima žganje; pijana je, v sobo sili in se hoče razgovarjati.“ Jakop jo je potegnil s seboj: „Ob reki je prijetneje; kje bi spravila v kamrico vso sladkost, ki je v naju . . . Daj, tod pojdiva; poljubiš me tik nad črnim tolmunom, med zvezdami in med smrtjo.“ Jecljala sta brezumnosti, razgrnila Jakopovo pelerino, odela se z Lizino ruto in položila obr. za drug na drugega, paleč si lica z vrelo sapo. Dekletu se je storilo turobno. „Ugonabljam se; pameten človek ne more živeti mojega življenja. To je smrt, duši in telesu. Četudi vriska, četudi poje; drevo šumi nad izpodjednimi koreninami. In vendar ne morem drugače: nekaj neizpolnjenega je v meni, nekaj strašnega; divjati moram, da molči — da ne zaplače kakor bolno dete. Ej, vi vsi, kako vas sovražim: tudi tebe! Zgrizla bi te od ljubezni, zgrizla od sovraštva. Kakor čaša vina: ne veš ali bi jo izpil ali vrgel ob tla . . .“ Razjokala se je, kakor da jo skeli vest v pijanosti. „Spode me vsak čas; župnik in Neža govorita z mano komaj še preko rame. S prstom bodo kazali za mano: vlačuga je, sramotno so jo vrgli iz šole; zdaj končuje, ciganka, na koncu vasi in pije žganje s svojo malopridno materjo. Ali, Bože moj, kako naj bo drugače: to je pisano, usojeno! . . .“

Jakop je poljubil njeno grud; belila se je pred njim kakor slutnja. Pogreznil je vanjo obličje, dajaje se ji nesfi kakor valu z rahlimi sunki in šepetaje trudno v to vročo izpovednico: „Koliko krasnega je poginilo, ljubica, brez vzroka in brez sledu! Ali naj plačeva nad seboj midva, bedna črvička na grudi? Obsojena sva in zaznamovana; iz naju dveh ne bo prida po pameti človeški. Izdana mladost se maščuje v najini usodi: mladost, ki so jo pohodili, namesto da bi jo nosili v monštranci. Tesali so jo krvniki, vsa pota in okenca so ji zatesali, le hrepenenje so ji pustili, da je rastlo kakor povodenj, preplavilo jo in otrovalo. Ti in jaz, Liza, in kar nas je takih bratov in sestra, smo zastrupljeni s hrepenenjem, s tistim brezmejnim, uklenjenim: Bože, po čem naj težim še na tem svetu, ko sem izsrkal vse krase Indije, raztrosil milijarde nabobov, porušil krone in pre-

stole in jih prezidal in prerazdelil — ko sem nadkrilil vse genije človeštva v teh sanjah, v tem jetniškem hrepenenju! Vse, kar ostane, Liza, je pijanost in pozabljenje; srebati sladkost, tako močno, da ne daje sopsti nobeni misli, in živeti slepo kakor bedast otrok — iz dneva v dan, iz noči v noč!“ Utihnil je, čuteč ganjeno, da se mu je utrnila debela solza; bile so prazne besede, in vendar tako bridko resnične. „Da, da,“ je šepetala Liza, „to je tisto — maščevanje za mladost, pokora za trpljenje, hahaha... Oba pogineta, Jakop — toda angeli in pekleniški nama zavidajo strup, ki sva si ga nalila. Daj mi greha, dragec — greha, trikrat žganega!“ je kriknila zdajci v divjem popadu, da se je splašila tihota nad globinami od hripavih odmevov njenega srđitega glasu.

Takšni so bili njiju ljubavni sestanki. Bala sta se drug drugega in sama sebe, iskala se zdaj v topi pobitosti, zdaj v razposajenem veselju, z žgočo, slepo strastjo, ki jima je zalivala duši kakor lava. Večkrat so obhajali Jakopa trenutki, ko je čutil sredi tega vražjega pleca votlo, srkačo globino, grozil se pred njo in pehal Lizo od sebe; tudi ona je poznala takšne čase. A sklep ločitve se ni porodil nikoli obema hkrati; če je dvignil on roko, da jo udari v obraz, so ji zarosile oči v novi strasti, in kadar je kričala Liza, da ga je sita, je padel Jakop na kolena in jo rotil, naj ga ne pusti zblazneti. Običajno trde ljubimci, da ne morejo živeti drug brez drugega:

Jakop in Liza se ne bi bila mogla uničiti vsak po svoje. Lovila sta se v tistih selskih nočeh kakor demona; noben kraj jima ni bil svet, niti gomile na starem pokopališču. Jakop je vedel, da jima hodi ogorčenje za petami; včasih se mu je storilo moralno in sovražil je Lizo kot svojo zapeljivko. Bile so ure, ko se mu je hotelo tihe, vdane ljubezni, češčenja ob delu in požrtvovanju; takrat so sijali lasje svakinje kakor glorijski okrog madonine glave in preklinjal je učiteljico zaradi njene mržnje do Age. Spominjal se je, kako toplo ga je pogledala ob prvem srečanju; z nezmotljivim instinktom samice je morala prestreči Liza katerikoli tak žarek simpatije, pa se je zbala za plen. Sovražila je strupeno in neprikrito; kadar se je Jakop ogibal ljubice, mu je zakrivala ravno senca njenega gneva vso Agino neznatnost in omejenost, in svakinja mu je postala sčasoma tihi, trpeči angel, ki so ga potegnili v močvaro, jagnje, ki ga darujejo v odkup.

Čudno je bilo takrat, ko je videl svakinjo prvokrat pod domačo streho, tretji dan po noči ob tolmunu. Vrnil se je zjutraj, bled in razmršen, brez jasne zavesti, kod je hodil štiri dni; zaprl se je v svojo sobo in zaspal težko spanje. Opoldne ga je prebudilo plaho, vztrajno trkanje na vrata; planil je, odklenil in zagledal Ago na pragu.

„Kosilo je na mizi; ali pridete — prideš?“ je popravila naglo, spomnivši se, da ga mora poslej tikati.

(Konec prihodnjič.)

Sonet.

Kako se zlobno smeje božja njiva,
grobovi se reže in križi v noč,
o sanjah, željah mrtvih pričujoč,
o smehu, ki je odzvenel... Beživa,

v pijano se veselje potopiva,
da nama žal ne bo nekoč... nekoč...
In pesmi pojva, lastno pot gredoč!
Kaj moreva, če je mladost minljiva?

Enkrat odprli bodo se grobovi,
že čakajo vlažni in temni naju
in sitni so in polni muh bogovi.

Enkrat, otrok moj, res bo vse pri kraju.
A kdo bi plakal, ko so kratki dnovi,
in na peklenški ogenj mislil v rajju?

Pavel Golia.

Janovo.

Spisal Vladimir Levstik.

(Konec.)

Potegnil si je z roko preko čela in jo pozdravil veselo; če ji ugaja na Janovem? Zardela je sramežljivo; videlo se je hkrati, da je ponosna na svoje mlado gospodinjstvo dostojanstvo in žalostna sama pri sebi; bledica ji je ležala pod lasmi in trepalnice so se napenjale rdeče za dolgimi vejicami. Jakop ji je obljubil šaljivo neomejeno pokorščino; šla sta dol; bela in tiha mu je sedela nasproti. Ciril je gledal mrko in porogljivo, kakor bi hotel reči: „Vredno je — brrr!“ Očividno je bil pokazal železno pest, kakor je obetal večkrat pred poroko. „Svinja!“ je pomislil Jakop. „Prav sem imel: ni pokleknil, preden se ji je približal.“ Govorili so malo. Aga si je prizadevala pokazati možu in svaku, da misli vneto na vse svoje hišne dolžnosti; Ciril je obrnil pogovor nenadoma na Lizo, kakor da bi hotel zapečatiti Jakopa v njenih očeh; ob temnem bratovem pogledu pa je umolknil. Ni se zdelo, da bi Aga zamerila svaku njegovo istorijo; Jakop je opazil to s hvaležnostjo. „Pametna ženska!“ je rekel sam pri sebi. „Revišče,“ si je dodal. „Živelo si svoje tiho dekliško življenje — brez posebnega veselja, pa tudi brez posebnih nadlog. — In zdaj si tu, pri sirovini; dala si mu po dolžnosti, kar mu gre in se ne vrne več. Cvet je poteptan brez hvaležnosti in brez ljubezni; kakor da bi ga pomulil vol, ki ne pozna razlike med trenutki.“ Megla se mu je zgrnila pred očmi; s sramežljivo rdečico na licih je občutil vse češčenje, ki ga ni zmogla vsakdanja Cirilova duša. Na koncu kosila je sklenila Aga roke in pomolila z udanim, monotonim glaskom, kakor se je bila naučila v samostanu in kakor je smatrala za pravo, ne da bi premišljala, zakaj; in Jakop, brezbožni grešnik, je molil za njo gorkeje in verneje od brata, ki je opravljal vse verske dolžnosti od nekdanj s farizejsko tenkoveštnostjo.

Svežost intimnih dojmov njegovega zakonskega življenja je vidno morila Cirila; stud, ki

sledi v normalnih naturah prvim objemom, je zalival njegove poglede s sito mržnjo, kadar so se ustavili na Agi. Mudilo se mu je v trg; Jakop se je oddahnil za njim, kakor da je odšla nečistost sama. Vse tisto popoldne je presedel ob znojju bolne matere, ki je ležala v polnezavesti; upadle prsi so ji pele z visoko sapo, kalno oko je begalo starki pod stropom za davnimi obrazi. Odpravljala se je, tuja vsem in vsemu, bedna in hkrati častitljiva v tem nestrpnem trganju duše od velega telesa. Zdelo se je, da ne čuti več angelske nege Aginih rok; toliko bolj jo je srebal Jakop, ki si je upal jedva sopsti. Bilo mu je, kakor da vliva zdravila in nalaga obkladke njegovemu lastnemu srcu, in z rosnim strmenjem je motril njen svetniški obrazek v plavi gloriiji. Koliko lepša je bila, nego je opazil izprva! In pobožno je šepetal sam v sebi: „Kako lepa je — kako lepa...“ Zahvaljeval se ji je v mislih namesto matere, ki je ni mogla več poljubiti za njeno dobroto; užival je to svojo sladko hvaležnost in prebolel ob njej turobne dneve laglje in mirneje, zavedaje se, da mora dajati neizkušeni svakinji bodrilen zgled in ji stati ob strani v novem življenju, ki se je obetalo polno trnja in težav; tako ji je hotel poplačati neizmerno bogastvo, ki ga je bila prinesla njegovemu opustošenemu srcu. Z nasmehom, a ne brez srečnega zadovoljstva, je čutil hkrati, da hoče biti tudi ona njemu dobra tovarišica, kakor da bi morala nadomestiti mater ubogemu, izgubljenemu sinu.

IV.

S pusto težo je padlo na Agine rame vse breme skrbi, ki ga je bila pustila stara Janovka tostran groba; Bože, kdaj si je predstavljala, da je tako težko biti omoženi! Kakor vsa godna dekleta, je hrepenela nekdanj tudi ona po nazivu gospa: zvalil bi jo bil na Janovo sam zase, brez Korundove hvale. Ni pa si mislila takrat, da bo morala vstajati prva in hoditi zadnja k počitku,

zabijati vse ure dneva, solčne in oblačne, bolne in zdrave brez razlike v sivo enakomernost dela in nadzorovanja, morečega v prsih sleherno radost nad življenjem. Prej si je slikala zakon vse drugače: begala bi v belem predpasniku semintja, marljivo in vestno kakor dobri duh ognjišča, in vse bi ji bilo tako nekam lahkotno in veselo; zakaj gledal bi jo drug, ki bi pristopil včasih, da jo nagradi z nežnostjo in prijaznimi besedami. In ljudje bi prihajali v hišo, čudili se dobri gospodinji, hvalili jo Cirilu in mu čestitali; Aga bi zardevala, upirala bi se, na tihem pa bi se ji širila duša od sreče in ponosa. In šele dnevi, kadar bi se peljala z njim v trg ali v mesto! Vsi znanci bi se ozirali za njo in jo kazali drugim: „To je mlada gospa Janova, gospodinja, da jo lahko zavida devet fara! Hiša ji kar cvete pod rokami, in napačna tudi ni, bogme; tič je Ciril Jan, dobro je pogodil...“ Vse, prav vse je prišlo drugače; sreča zanjo, da se je zavedala tega razočaranja le kakor v snu: ni ji ostajalo časa, da bi bila poslušala svoje misli. Puščoba in skrb sta jo zadeli mirno, prizanesljivo in neizprosno kakor tiha voda; nihče ni prašal, ali je zadovoljna, nihče razen Jakopa ni videl, da ji je hudo; delo pa je prežalo za hrbtom neprestano, da je utegnila jedva zajokati v kakem redkem trenutku.

Ciril je bil razočaran po svoje: ker se je pripravljaj v mislih premalo na zakonski stan, je bil stopil vanj s pretiranimi pričakovanji. Prijetnost skupnega življenja z mlado žensko se mu ni zdela sama zase nič posebnega in pogostoma so ga morali tolažiti prijatelji v trgu, češ: vsi smo tako ukanjeni in ogoljufani! Tem prijetneje mu je bilo, da se je udala plaha Aga v svojo usodo brez očitanja in karajočih pogledov; tako je bila mati nadomeščena čez noč, on pa mnogo svobodnejši nego v svojih samskih letih. Aga, ki ni vedela meje svoji marljivosti, je opravila vse namesto njega! Pohajkoval je, košatil se po trgu, strégel svoji nečimurnosti s praznoroko politiko in se štulil v strankarska podjetja, samo da so govorili o njem; tako je stal v ospredju domače javnosti, bil hkrati vse in nič, razsipal denar na desno in levo ter skrbel, da je šlo gospodarstvo rakovo pot kljub pridnosti mlade žene. Za njegovim hrbtom so majali znanci z glavami in preokovali, da bo Janovo v treh, štirih letih na bobnu; kaj neki misli, ko vendar lahko izračuna na prste? Toda Jan ni mislil, niti ni računjal; številke dolgovi so mu bile lahkomiselnost

merilo za vrednost imetja, in čim glasneje je škripal krov pod bremenami, tem rajši se je ogibal računov; kakor da mora priti zdajci rešilni, čudežni uspeh in bogastvo čez noč, se je udajal usodni brezskrbnosti, tolažilni vodnici v propast. Le doma ga je obhajalo večkrat tesno razpoloženje; a v takih trenutkih je dobro imeti mlado ženo: podnevi ji godrnjaš, zvečer jo ljubiš, da mine čas. In Aga je prenašala potrpežljivo eno kakor drugo.

„Veš, kako se mi zazdi včasih?“ ji je rekel Jakop nekoč iznenada. „Človek bi rekel, da imaš dva moža: Cirila za pravice, mene za dolžnosti. Ampak, ne misli, da se hočem hvaliti; saj vem, da storim vse premalo!“ „Ej, da,“ je pokimala Aga otožno, „dolžnosti je vedno toliko več nego pravic! A ti se lahko hvališ: sama ne vem, kako bi opravila brez tebe. Prav za dekle bi se štela pri hiši, če bi tebe ne bilo.“

Pogledala je v stran, trepalnice so ji vzdretale. In Jakop je pomislil z bratovsko mehko, da govori resnico: nihče razen njega ji ni drugoval, nihče pomagal nepozvan, nihče je ni častil s tako rahločutnim spoštovanjem kot gospodinjo. Vedela je, da jo gleda s tistim viteštvom, ki ga je poznala iz povesti; dokazal ji je bil in obljubila mu je hvaležnost v dnu srcu. Stari Korunda, ki se je večkrat oglasil v prvih mesecih, jo je našel čisto samo v hiši; oči so se mu zasvetile kakor volkodlaku in Bog zna, kaj bi se bilo zgodilo. Takrat pa, ko je že obupala, da bi se ga mogla rešiti, je prišel Jakop, čisto nepričakovano, od samega neba poslan. Prijel je starca za vrat, potegnil ga v vežo in zaprl vrata za seboj; slišala je šepet, pljusnilo je parkrat — nato so zabobnela hišna vrata svečano in odločno: nikdar več... Moral je bil slišati o čudnih stričevih navadah, nemara je celo pazil nanj, ker ni zaupal njegovim posetom; in vendar ji ni omenil z nobeno besedo, ne prej, ne pozneje!

Ljudje so ji slikali bodočega svaka kot hajduka in prepirljivca: za kriv pogled — pest pod brado, za žal besedo — stol nad glavo; toda kako se je umel krotiti, če ga je zbadal Ciril, morda zaradi slabe vesti, ker se je držal doma zaradi Age! Čutila je, da prizanaša njej, ne njemu. Le enkrat je vzrojil; brat je bil prišel h kosilu ves nataknen, dobra juha mu je bila neslana, pa je vrgel krožnik ob tla in zarohnel nad Ago: vsaj kuhati naj bi znala ženska, ki pride k hiši brez vsega. Jakop je vzrastel kakor steber, oči so mu

potemnele in bled je bil ko smrt; Aga je zaječala, meneč, da udari. Toda premagal se je; stopil je k omari, vzel nov krožnik, postavil ga pred brata in mu nalil juhe; osupli Ciril je buljil brez besede. „Jej!“ je ukazal Jakop. „Kako? Kaj?“ je poizkusil Ciril. „Ti boš mene...“ „Pravim, da jej, če hočeš sebi dobro,“ je ponovil brat z mirnim glasom, motreč ga nepremično. „Jej, ako veruješ v Boža; drugače... Tako je prav; in Ago spoštuj, ker je nisi vreden — ne, nisi! Brez vsega je prišla, praviš; kaj pa tisto, kar je prinesla? Pokaži tisto: kje imaš, kam si dal? Da se ti ne smili: ali je ne vidiš, kakšno življenje živi, reva, ki dela pokoro zate od jutra do noči? Kri pije živemu človeku, lopov, in ne ve, kaj dela...“ Cirilove oči so se zablislile zlobno; odložil je žlico in zapiskal s tenkim glasom: „A? Tako! Glej, glej: pa ne, da bi — tisto tako —?“ Jakop ga je pogledal kakor otrok, ki težko umeva; položil mu je dlan na usta: „Brat, ne povej do kraja, da te ne ubijem; saj veš, greh bi bilo vseeno. Nič drugega ni, le moja roka je nad njo; dokler sem živ, ji ne boš delal krivice. Malo je, a zate dosti.“ In jedli so, kakor da ni bilo prepira; samo Cirilu so se rame tresle. Bal se je bratove jeze; a mrzil ga je poslej še huje sam pri sebi in ljubosumnost je začela vrtati v njegovih pogledih. Tri dni ga ni bilo domov takrat; jokal je pijan po gostilnah, slinil se pri Tinčku okrog Lize, tožil ji, da ima Aga brata, in izginil jadrno, ko je zagledal med vrati Jakopovo postavo.

Aga je ugibala dolgo, kaj je hotel Ciril s tištinami besedami; šele proti večeru se ji je zdanilo. Sklenila je roke in se zgrozila: „Jezus, kje more misliti? Tak niti tega mi ne privoščil!“ Vso blazino je najokala tisto noč, ponavlja se si vse nedolžne pomenske s svakom: tako pametno govorita vedno, Bog sam jima je priča! Le včasih ji pripoveduje Jakop kakor otroku: povest gore Oljke, ki temni tam onostran hriba, pravljico o skalni Krvavici, po kateri je pahnil hudič svojo mater, da se vidijo rdeči sledovi še današnji dan... In kadar sta sama ob nedeljah popoldne, igra ona na klavirju stare valčke, Jakop pa hodi okrog hiše, puši pipo, posluša in prižvižgava. In takšno podtikanje! Komaj se je potolažila. In bila je svaku še prijaznejša, kakor bi ga hotela odškodovati za krivico; Jakop je gledal ganjeno, kako se ji razcvita lepota od dne do dne, in ji služil v zahvalo za njeno mirno bližino z verno in udano zvestobo. Liza ga je čakala vedno česče zaman; po dolgem obotav-

ljanju se je vračal v njene objeme tem gotoveje, a s težkim srcem in z zavestjo, da greši zoper tiho zvezdo, ki mu sveti. Ta zavest in sovraštvo, ki ga je pograbilo, kadar ga je zmotil bratov prihod nepričakovano sredi razgovora z Ago, sta bila prva znaka nove ljubezni.

Zaradi Lize ga je pekla vest; ljubila ga je blazno, a resnično in globoko. Z njim je bila uničila svoj ugled do kraja in njiju paganske noči, v katerih je žarela zavist starikavih devic, tudi če ni sijala nobena zvezda na nebu, so bile najnevarnejše orožje njim, ki so želeli v Selo učiteljice brez spola in mladosti. Brljavi Meža ji je prečital nekoč cel zapisnik njene ljubezni; manjkalo ni skoraj nobenega dogodka. Smejala se je krepostnikom v obraz, tajila smelo vse in grozila obrekljivcem; v resnici je trpela kruto, zaklinjala se sama pri sebi, da pljune Jakopu v obraz, in bledla koprnenja, kadar jo je zanemarjal. „Ali veš, da norim zaradi tebe?“ mu je govorila. „Nič se ne boj; prej hočem končati. Saj moram umreti: prerada te imam; mislila sem, da utešim svoje srce z ljubeznijo, zdaj vidim, da ga ozdravi smrt edina. Le še to jesen bodi moj. Ljubček sladki, le še to zimo; kadar pride pomlad, si nakitim lase s prvimi zvončki in spustim s sebe srajčico doli ob tolmunu, kjer je najbolj črn in globok: tam, kjer sva se ljubila... Naj se nagledajo, ko me najdejo. Naj me vidijo vsi, ki so lazili za mano po tej dolini — vsi, ki so me klicali zaman, ker sem tvoja, tako vražje tvoja, kakor ne bo nikdar nobena druga...“ „Moj Bog, kakšne avše ste ženske!“ jo je karal Jakop, dušič njeno brezumno jecljanje s poljubi. „Za en sam sestanek vam je prekratka noč, kadar pa premislite svojo ljubezen v vsej njeni brezmejnosti, se vam namah tako strašno mudi umreti. Ali se nič ne bojiš, da me prepodiš s takšnimi mrtvaškimi fantazijami?“ „Oh, tebe ni treba več poditi!“ je zaihtela Liza, vijoč se mu ob prsih. „Tvoja navada me objemlje, kadar si z mano; tvoje srce je daleč od mene. Tam gori je na Janovem, pri oni plavolasi; pred njo se valja v praznih željah. Povej, kaj te žene k Agi? Mari nisem lepša od nje? Ali ti nisem dovolj mlada? Morda ti ni dovolj vroča moja ljubezen? Me hočeš li še slajšo — še grešnejšo? Govori! Ukazuj! Ah, biti hočem iznajdljiva kakor copernica, ki snubi svojega hudiča. Čemu hrepeniš po njej? Saj pravijo vedno, kako hladne so plavolaske; imela sem prijateljico... In Aga je vendar žena tvojega brata!“

Zgodilo se je tuintam, da se je zagnusila Jakopu ta pranaturna strast, ki je bruhala vsak dan smelejša podkupovanja in hudobnejše očitke; pahnil je Lizo od sebe, opljunil jo s psovko, sirovejšo od njegovih misli — in utonil, preden je vedel, kaj dela, v omami njenega zaljubljenega telesa, ki se mu je vilo naproti. Čutil je, da nima še tiste ohlajene sitosti ki pogleda in gre mimo; zato se je oglašal tem redkeje. Vedno številnejša in vedno brezuspešnejša pisemca, zoperna od slabega parfuma, s katerimi se je plazila njena mati okrog hiše. Liza ni bila tisto, česar je potreboval: bila je tako nepodobna Agi! Največ mržnje do Lize mu je budila zavest, da je včeraj sam iskal, kar meče danes od sebe, in da je ravno obraz svakinje angel varih, ki ga plaši iz zapeljivkinih rok; in vedno razločneje se mu je razodevalo njegovo hrepenenje po Agi, kadar je pomislil, da ve njena nedolžnost za to grešno ljubezen in ga vendar ne prezira zaradi nje. Zakrival si je oči, risal si v srcu vse njene črte in šepetal njeno ime. Kaj bi z njo, ako bi ga uslišala? Kdo ve, morebiti bi samo klečal pred njo in ji poljubljal roke, kakor dve svetinji.

Bilo je jutro v novembru; Jakop se je vrnil na Janovo in stopil v izbo, nosnice še polne vonja Lizinih las. Aga je sedela v naslanjaču, z obrazom proti oknu, sklonjenim na kolena; pleča so ji odskakovala v enakomernih presledkih in solnce se je lovilo v svetlih laseh, zibajočih se semintja; tiho, bolno ječanje je polnilo sobo: Aga je plakala! Cirila ni bilo nikjer; gotovo je vstal slabe volje, začel prepir, ozmerjal ženo in se potepel tolažit dušo. Jakop je zastokal po njem: raztrgal bi ga bil in se povaljal od zadovoljstva; Skočil je k njej, pokleknil, preden se je zavedel srce, pravkar polno ljubečih sanj, mu je prekipelo. „Aga, Aga! Zakaj so te priklenili k temu človeku! Zakaj moraš biti njegova — zakaj moram jaz izgubiti dušo in iskati pozabljenja v nečistem naročju, ko bi rad trpel na vekov veke za en sam žarek tvoje ljubezni. Izbriši ga, Aga, iz svojega srca: kar je poteptano, je razvezano; in bodi moja! Bodi moja, v mislih vsaj: da se smem skriti o polnoči v najglobji gozd in sanjati na mrzlem vetru, da poljubljam zemljo, kamor si stopila... Aga, revica! Ali veruješ, da te ljubim sveto in ponižno? Daj, laglje nama bo živeti obema...“ Bog zna, kaj bi bil še najecelj; takrat pa je kriknila svakinja v blede grozi, udarila se po očeh in zbežala v drugi kot. „Za Boga, Jakop!“

je šepnila drhteč kakor trepetlika v burji, „kaj ti je vdahnil izkušnjavec? Ali ne veš, kako strašna je prisega zvestobe? Niti jaz, niti živa duša — sam Bog me je ne more odvezati! In ravno ti moraš priti: tako hvaležna sem ti bila, tako vesela... Ne, preden bi privolila v to —“ se je prekinila kakor da bi bilo moči privoliti v ljubezen. V muki ihtenja se ji je vzpel pred svetlo steno život v tesni črni obleki; Jakop je zastokal in udaril s čelom ob tla: opazil je bil prvikrat, da nosi novo življenje. Drgetaje kakor otrok je izsul ploho prošnja, izpovedi, skesanih molitev; obljubil je pokopati v sebi, kar je govoril, častiti jo kakor mater božjo in ji služiti svoje žive dni. Potolažil jo je trudoma; nazadnje sta sedela spet na zofi in govorila kakor vsak dan, le ganjeno smehljanje njenih modrih oči, neposušene solze na njegovem obrazu in tiha sladkost v dušah obeh je pričala še o krivdi in odpuščanju.

Odkar je vedel Jakop, da je Aga mati, ni poznalo njegovo češčenje več meja, njegova pažnja več nobene mere. Čuval jo je kakor bolnika, zasedoval jo z gorkimi rutami, smešil se pred družino in bratom. Bitje, klijoče med njenimi ledji mu je bilo božje in posvečeno; mislil je koliko usode in kakšna brezbrežnost nād spi v nerojenem plodu žene; toliko da ni klečal pred njo in prisegal v molitvi, da ga hoče varovati kakor zrenico v očesu in popraviti na njem, karkoli je zagrešenega na starem pokolenju. Živi duši ne bi bil verjel, da Agin otrok ne bo naj-srečnejše vseh bitij pod širnimi božjim solncem; namesto Cirila, ki se je ogibal žene in jo preziral v njeni nosečnosti, je užival on vso slast namišljenega očetovstva. Zraven se je srdil na Lizo: kje bi mogla biti ona tako nežna in svetniška v svojem materinstvu! In neko noč, ko je zamrznil prvikrat decembrski sneg, se je odpravil po dolgem času na svoj poslednji sestanek z učiteljico. Liza ga je čakala v gozdnem klancu, stisnjena k debeli smreki, da jo je komaj videl v mesečini; vroče telo ji je drgetalo v siromašnem kožuščku in glas se ji je tresel od mraza. Prosila ga je vsaj poljuba, vsaj dobre besede; le na roko ji naj dovoli pritisniti usta. Izmučena kakor košuta, ki jo gonijo polnočni psi, se je krivila pred njim na kolenih, hripala, prosjačila, butala s čelom v zamrzlo gaz; toda Jakop se je držal neizprosno, oborožen s svojo novo krepostjo in obsipaje jo z neusmiljenimi očitki. „Tega nisem iskal!“ je sikal vanjo, „to najdem povsod — pri vsaki!“

Mari hočeš, da poginem ob tebi? Išči si drugih, nenasitnica; ali čakaš, da te zbijem, kakor se spodobi vlačugi?" In bliskoma ga je pograbil zverski gnev. Liza ni jeknila, ko so padale njegove pesti po udih, ki jih je poljubljal v nočeh strasti. Ko je nehal, je zajokala tiho in turobno: "Torej moram umreti... V mrzli zimi, v temni noči, brez besede za vso ljubezen!..." Na vrhu griča je začul Jakop iz gozda strašen jok — kakor kosa ob mozgu duše. Drugo jutro je zvedel, da je Liza že tretji dan odpuščena iz službe. Toda smrti ni poiskala; pretežko je bilo umreti, dokler ni bila izpraznjena čaša muke in zavisti nad ljubeznijo, ki je gorela drugi: trpljenje pa je ženski druga pohota. Jakob si je oddahnil in ni mu je bilo žal.

Težka ura Janove Age je našla Jakopa ozdravljenega in prerobenega. Negotova hrepenenja so bila ugasnila v njegovem srcu, poznal je svojo skromno srečo in čutil svojo veliko dolžnost. Dočim se je zanemarjal Ciril čimdalje bolj, je ležalo na njegovih ramah vse breme gospodarstva; izkazal se mu je kos. Kadar je stopil pred hišo in se ozrl naokrog, so ležala pred njim polja in bregovi resno in stvarno kot torišča dela do sivih dni, žejna njegovega znoja. Nikaka tajna duša ga ni več klicala iz host in od ovinkov vode med travniki; čutil je z jasno in svečano udanostjo, da je duša teh reči njegova lastna in da mora izžeti vanje svoje srce ter zalepiti s svojo krvjo razpoke v temeljih očetove hiše, ker je takšna dolžnost človeka do njegove grude. Poslušal je utripanje svojih žil: kakor da bi zvonilo nekaj bronastega, močno, kruto in pohlepno; natezal je mišice: kakor udelane mišice vola, voljnega vleči sleherni tovor. Bil je kmet, vrnjen svoji zemlji; modroval je s starimi dedci, ki so ga začeli spoštovati, in kadar je prišel v trg, je gledal gospodo preko rame. Vandrovcev in pohajkovačev ni več trpel okrog sebe; edini prijatelj, ki ga je obdržal iz prejšnjih dni, je bil orjaški Frbenkelj, a tudi on ni smel sedeti več pri njegovi mizi. Poleg poljanske ošabnosti, ki je venčala njegovo prerobenje kakor maj dogotovljeno zgradbo, pa se je večala v njegovih prsih tiha, čakajoča ljubezen do Age; njen hvaležni smehljaj je bil vsa skrivnost njegovega zdravja.

S parom konj je drevil tisto jutro po zdravniku; nato je stal pod oknom, poslušal z gostim

znojem na čelu Agin materinski stok in ječal sam od hujše muke, predstavlja si njeno nežno telo, kako se krivi in škriplje v bolečinah. Trajalo je dolgo večnost, nazadnje je utihnilo vse, le ženske so momljale v veži veselo in skrivnostno. Jakop je stopil v hišo, da si nalije brinjevca in odpelje zdravnika domov. Doktorja še ni bilo spodaj, a brat je čakal v izbi ves napravljen; bled je bil in zmeden. "Nazaj ga mislim spraviti sam," je dejal Ciril. "Posla imam v posojilnici." Jakop je pomeril njegovo upadlo obličje: hiral je zadnje mesece in črte mu je dolbla pozna skrb, odkar so čivkali vrabci o bližnjem posojilniškem polomu. "Prideš danes še kaj domov?" je prašal porogljivo. "Čudim se, odkod veš, da ti je žena na porodu." Ciril je zarezal zlobno: "Saj opraviš ti vse namesto mene; kdo praša za gospodarja, ko je Jakop zmerom doma. Škoda! Še sina bi bil rodil namesto mene." Jakob je slišal samo prvo besedo. "Sin je?" Toliko da ni zavrnil. A že je stopical brat za starim doktorjem, vihajočim si roke ob kosmatih porodniških šalah. Sin, slava Bogu! In vse je bilo po sreči! Jakop je zaklenil vrata in pomolil iz dna svoje neverne duše od brezumnega, otroškega veselja. Popoldne, ko je smel k mladi materi, je sedel sklenjenih rok ob vekavi, rdečečkoni stvarci, romal s pogledom od novorojenčka k Agi in nazaj ter mrmral polglasno in zamišljeno: "Nič se bati, Aga, nič bati, dokler sem jaz na svetu! Tvoj otrok bo srečen in tebi pojde bolje, ki zaslužiš kakor nihče nikoli... Takšna je moja volja in tako se zgodi, amen! Vse svoje življenje posvetim v to, vso moč, kar je čaka v mojih žilah. Hvaležen sem ti, Aga, kakor materi, da me je rodila: zaradi tebe sem postal drugačen človek. In tako srečen sem, Aga, tako dobro mi je pri duši." Na njenem bledem licu je poskočil smehljaj; iztegnila je šibko roko proti njemu. Jakop se je sklonil in poljubil bele prste nerodno, pobožno in sramežljivo; spomnil se je bolehavega brata, ki sedi najbrže v trgu in se širokousti med svojimi škrici. Kdo ve, morda leže kmalu in stori, kar je najbolj pametno? mu je prišlo na um. In z zmagoslavnim, lokavim bleskom mu je švignil pogled po njegovi ženi in skozi okno po Janovini; gorkota mu je bušila v glavo ob prešernih misli; kako se razkorači takrat sredi hiše in dvigne vso to srečo v svoj silni, rešilni naročaj.